IO

NR 07

VUmc

MAGAZINE VAN HET INSTITUUT VOOR ONDERWIJS EN OPLEIDEN
NOVEMBER 2013

MICHIEL WESTERMAN
'Specialisten moeten sneller worden blootgesteld aan zelfstandigheid'

DOKTEREN MET HOOFD, HART EN HANDEN

OPLEIDEN MET AANDACHT VOOR DIVERSITEIT

BEKEN KLEUR

BEKEN KLEUR

CULTURELE DIVERSITEIT IN HET ONDERWIJS

Amsterdam telt 175 verschillende nationaliteiten, ieder met zijn eigen 'kleur'. En die kleur bepaalt hoe je leeft, eet, denkt, doet, doktert, ziek bent en sterft. Een arts moet zich dat realiseren. Om dit onder de knie te krijgen is een andere manier van onderwijs nodig. Want als je met je hoofd moet beredeneren wat je met je hart moet voelen; dat werkt niet.

DOOR **WILMA MIK** *FOTO'S* **MAARTEN WILLEMSTEIN**

Studenten van allochtone komaf – nu zo'n 30% – stromen maar mondjesmaat door naar vervolgopleidingen en staffuncties, bleek uit onderzoek van Tineke Abma. Vooroordelen en uitsluiting komen ook voor in ziekenhuis en faculteit. Een tamelijk verontrustende zaak, meent VUmc School of Medical Sciences. Dus is het geneeskunde curriculum tegen het licht gehouden of culturele competenties voldoende aan bod komen. Het thema is zeker niet afwezig, maar concentreert zich voornamelijk op kennisoverdracht, terwijl het vooral gaat om het ontwikkelen van interculturele sensitiviteit. Naast meer aandacht voor taallessen en loopbaanperspectief, zijn er ook andere methodieken en werkvormen nodig. Petra Verdonk, coördinator van de nieuw opgezette leerlijn interculturalisatie en diversiteit bij VUmc School of Medical Sciences: "Het is goed dat studenten zich bewust worden van hun vooroordelen. Die blijven vaak impliciet maar werken wel door in hun handelen." In een practicum over zorg aan ongedocumenteerden, dat ze sinds vorig jaar geeft aan derdejaars, komen de onderbuikgevoelens meteen op tafel. 'Die mensen komen hier maar profiteren.' En 'wie moet dat betalen, dat is toch veel te duur.' Empathie is ver te zoeken. "Deze uitspraken komen niet uit de lucht vallen. Ze weerspiegelen natuurlijk hoe er in de samenleving over wordt gedacht", zegt Verdonk. "Maar van toekomstige artsen verwacht ik dat ze enige empathie kunnen opbrengen en snappen hoe lastig zo'n illegaal bestaan is, met voortdurend angst om terug gestuurd te worden. Bovendien: illegalen mijden eerder zorg, dan dat ze de deur platlopen. Door die vooroordelen expliciet te maken kunnen we het gesprek aangaan. Dat is de eerste stap." Op Shanice Beerepoot (21), student Gezondheid en Leven, heeft het practicum grote indruk gemaakt. "Veel studenten en artsen weten weinig over de rechten van illegalen en hoe zij moeten handelen wanneer er iemand zonder papieren en voldoende geld medische hulp vraagt. Medische zorg moet voor iedereen beschikbaar zijn, ook voor illegalen!" Onderzoek moet uitwijzen of deze aanpak effectief is of bijstelling behoeft. Die kan dan meteen in het volgende studiejaar worden doorgevoerd.

Anders kijken

Onderwijsdirecteur Gerda Croiset van VUmc School of Medical Sciences wil nog een aantal stappen verder gaan op deze weg. Daarvoor nodigde ze de kunstenares Lina Issa van Art Partner uit. "Kunstenaars kunnen ons op een andere manier laten kijken en zo veranderingen realiseren." Issa kwam in 2003 vanuit Libanon naar Nederland voor vervolgkunstopleidingen. Ze ontwikkelde zich van grafisch ontwerper naar ontwikkelaar van performances. "Sinds ik vertrokken ben uit Libanon, ben ik bang dat ik nooit en nergens meer een burger kan zijn. En tegelijkertijd zie ik dat enorme potentieel in Nederland vanwege al die verschillende culturen. Maar dat wordt helaas veel te weinig benut. De Nederlandse norm is nogal dwingend." Haar angst en de kansen vormen de voedingsbodem voor haar werk. Ze stelde 50 mensen van VUmc vier vragen: wie is de ander, wat is hier de norm, wanneer voel je je het meest kwetsbaar, wanneer ben je een tolk/heb je een tolk nodig? De

gesprekken met studenten, docenten, tolken, artsen, verpleegkundigen, schoonmakers, koks leidden tot een intermezzo tijdens het symposium rond de oratie van Croiset – begin 2013. Elke aanwezige las een quote voor van een van de geïnterviewde VUmc'ers: 'De ander is iemand naar wie ik kijk maar waar ik geen gevoel bij heb. De ander is iemand die niet in ons straatje past. De ander is een allochtoon die wij in dienst moeten nemen. De norm hier is een blanke man tussen de 30 en 50. De norm hier is dat je nooit over je twijfels, emoties en kwetsbaarheid praat. Ik voelde me kwetsbaar toen ik een laag advies voor de middelbare school kreeg, terwijl ik hoge cijfers had. Ik voel me kwetsbaar als ik continu moet presteren. Ik heb een tolk nodig om de trots van allochtonen goed te kunnen plaatsen. Ik heb een tolk nodig om te begrijpen waarom docenten de gevoelige dingen van culturele diversiteit niet in de klas bespreekbaar maken.' De impact was enorm, er vielen zelfs tranen.

Welkom

Deze aanpak moest een vervolg krijgen. Dat dacht ook Mucahit Yalaniz, derdejaars student geneeskunde en destijds lid van de studentenraad. "Het raakte me echt. Heel mooi dat er aandacht wordt besteed aan dit thema." Samen met enkele andere studenten ging hij met Issa brainstormen. "Gaan studenten écht met elkaar om? Voelt iedereen zich vrij om overal over te praten? Je ziet vaak groepjes ontstaan. Meisjes met hoofddoekjes zitten bij elkaar, de Chinese studenten. Het zou mooi zijn als dat meer mengt. Dan kunnen we ook van elkaar leren." Tess Vader (22), derdejaars, lid van de studentenraad, en een van de meedenkers: "Ik zit in de collegezaal ook bij mijn Nederlandse vrienden. Je kiest daar niet bewust voor, maar het gebeurt gewoon. Ik vind het belangrijk om na te denken hoe het anders kan, omdat je later als arts patiënten treft met allemaal een verschillende afkomst en cultuur. Die moeten zich ook op hun gemak kunnen voelen in je spreekkamer en daar kan mijn houding bij helpen." Het team zag dat een aantal zaken anders kan, bijvoorbeeld de introductieweek. Die is nu hoofdzakelijk gericht op een bepaalde groep studenten: zij die het leuk vinden vrijwel elke dag uit te gaan en veel te drinken. Yalaniz: "Dan ga je voorbij aan studenten die daar minder belangstelling voor hebben. Het gevolg kan zijn dat niet iedereen zich even welkom voelt, terwijl zo'n eerste kennismaking daar juist wel voor is bedoeld." Volgend jaar zal het programma er anders uit gaan zien.

Eerste onderwijsdag

Tijdens de eerste onderwijsdag voerden de vier studenten een act op. Yalaniz: "Met de bedoeling iedereen te laten ervaren hoe het is als we open met elkaar praten. Over wie we zijn, wat onze angsten zijn. Dat gaat verder dan vertellen waar je vandaan

Kunstenares Lina Issa van Art Parner.

komt en wat je hobby's zijn. Ik vertelde bijvoorbeeld dat ik soms bang ben dat mijn culturele achtergrond me in mijn verdere toekomst misschien kan dwarsbomen. Heel veel allochtone studenten zaten mee te knikken. Dat was mooi om te zien, ik ben dus niet de enige die hiermee zit." Ook Vader was onder de indruk van het effect. "De kunstenares heeft de hele opzet met ons bedacht en vormgegeven en daardoor ontstond een indringender onderwijsvorm dan een gewoon college. Het kwam nu veel dichterbij. En natuurlijk zijn er altijd studenten bij die het niet interesseert, maar toch hoop ik dat ze er bewuster over na gaan denken en beseffen dat culturele diversiteit belangrijk is binnen onze opleiding." Bij de afsluiting van deze dag werd met een traditie gebroken. Geen rijkelijk vloeiend bier, maar Turkse koffie en Marokkaanse thee. En twaalf eerstejaars, zowel van allochtone als autochtone komaf, hebben zich opgegeven om mee te gaan denken met Issa over verdere aanpassingen in het onderwijs.

Dialoog

Gedurende het tweede semester van afgelopen studiejaar liep Issa twee dagen per week mee met de lessen. Wat viel haar op? Ze vertelt over de boodschap die een studente meekreeg van haar moeder toen ze begon aan de studie: "Er zijn drie dingen die heel erg in je nadeel kunnen werken: je bent een vrouw, je bent donker, je bent moslim. Dus bereid je daarop voor." Dat doet ze nu, vertelt Issa. "Door met behoud van haar eigenheid een plekje te verwerven in deze nieuwe wereld." Autochtone studenten hebben vaak een air van dedain: wij doen het zo, dit zijn onze regels, die zijn goed bedacht, dus waarom moet het anders? Anderen zijn open en echt geïnteresseerd. Allochtone studenten stellen zich vaak terughoudend op. "Het is ook cultureel bepaald hoe je je naar de wereld presenteert, of je jezelf in de spotlight mag zetten. Bij veel culturen is dat niet gepast. Je wacht tot je wordt uitgenodigd. Assertiviteit is niet per definitie een plus, soms is het zelfs onbeleefd. Het streven is niet dat iedereen alles op dezelfde manier gaat doen. De zoektocht is naar ieders kwaliteiten en die zien als toegevoegde waarde. Niet iedereen hoeft druk te gaan netwerken, zijn cv uitventen. Als een student zijn ouders of soms zijn hele buurt helpt met brieven lezen en belastingzaken, is dat ook een kwaliteit – net zoiets als goed kunnen hockeyen. En daar kan je heel veel baat bij hebben in je werk als arts en überhaupt in het leven."

Tolk

Een klein team werkt nu aan een ethiekpracticum in het eerste jaar waar het draait om vragen als: wie is de ander, en wat is de norm hier? Daar hoort ook een training bij voor docenten die dat practicum gaan geven. Issa: "Bij docenten ligt natuurlijk een grote verantwoordelijkheid. Allochtone studenten geven aan dat docenten discussies over culturele verschillen vermijden. Tegelijkertijd houden de studenten informatie uit hun cultuur voor zichzelf. Ze stellen zich op als blanke arts. En dat is zo jammer! Er is een enorme bron van kennis aanwezig in de les over euthanasie, ziekte, familierelaties, die onbenut blijft. Als een docent in staat is die bron aan te boren, gaan we naar een cultuur van inleven en vragen stellen, oprecht naar jezelf kijken, ervaringen die je bewust maken, die je raken en motiveren. Dan plaats je het zaadje van een tolk in jezelf. We willen immers naar een situatie dat iedereen durft te zeggen: ik heb kennis die verrijkend is en voel me uitgenodigd om die in te brengen en erover te praten." I.O.

Meer informatie: www.art-partner.nl, http://linaissa.blogspot.nl/